

ZLOČINNOSŤ V BEZPEČNOSTNOM PROSTREDÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vojtech Jurčák¹

ABSTRAKT

V článku je analyzovaný vývoj zločinnosti v SR. Zločinnosť predstavuje negatívny komponent vnútorného bezpečnostného prostredia. Štatisticky je ukázaný vývoj jednotlivých druhov zločinnosti: celkový index trestnej činnosti, násilné trestné činy, majetková trestná činnosť, podiel mladistvých na trestnej činnosti a stav zločinnosti v krajoch SR. V závere článku je zvýraznená potreba prevencie a odhaľovania trestnej činnosti pri zabezpečení stabilného bezpečnostného prostredia štátu.

Kľúčové slová: zločinnosť, index kriminality, násilná trestná činnosť, majetková trestná činnosť.

ABSTRCT

In the article is analyzed the development of crime in Slovakia. Crime is a negative component of the internal security environment. Statistically, it is shown the evolution of the types of crime: the total index crime, violent crime, property crime, the proportion of juvenile crime and criminality status in the regions of Slovakia. At the end of the article is highlighted the need of prevention and detection of crimewhile ensuring a stable security environment of the state.

Keywords

Crime, total index crime, violent crime, property crime.

ÚVOD

Z hľadiska teoretického pod pojmom bezpečnostné prostredie rozumieme časť reálneho sveta, ktorý účelovo vymedzujeme pre potreby vykonávania bezpečnostných analýz. Bezpečnostné prostredie vždy analyzujeme vo vzťahu k určitému subjektu (napr. jednotlivec, rodina, spoločenská skupina, štát, koalícia štátov a pod.), čo potom determinuje i veľkosť priestoru, v ktorom analýzu uskutočníme (blízke okolie, hranice štátu, región, kontinent, svet). V rámci takto vytvoreného priestoru a vo vzťahu k danému subjektu potom identifikujeme tie komponenty reálneho sveta, ktoré pozitívne alebo negatívne pôsobia na bezpečnosť v danom, vymedzenom prostredí. Priro-

¹ Vojtech Jurčák, prof., Ing., CSc., Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393 Liptovský Mikuláš, tel.: 0960422618, e-mail: vojtech.jurcak@aos.sk

dzenou snahou každého subjektu je na jednej strane potláčať (eliminovať) komponenty, ktoré negatívne pôsobia na bezpečnosť v danom priestore (vnútorné bezpečnostné prostredie napr. štátu, koalície a pod.) a na strane druhej rozvíjať a rozširovať tie komponenty, ktoré pozitívne ovplyvňujú vývoj bezpečnostného prostredia.

Zločinnosť považujeme v súčasnosti za bezpečnostnú hrozbu, ktorá má globálny charakter. Toto tvrdenie je podporené analýzou bezpečnostného prostredia zakotveného v bezpečnostných stratégiách tak významných medzinárodných organizácií akými sú Severoatlantická aliancia alebo Európska únia.

1 ETAPY VÝVOJA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Pád „železnej opony v 90-tych rokoch minulého tisícročia ovplyvnili formovanie nového bezpečnostného prostredia v štátoch, ktoré prešli významnými politickými zmenami. V novo vytvorenom bezpečnostnom prostredí sa však začali prejavovať nové bezpečnostné hrozby hlavne prejavmi etnického a náboženského násillia, extrémizmu, separatizmu, nárastu kriminality a organizovaného zločinu, korupcie, sprevádzané vysokou mierou nezamestnanosti, začali sa tvoriť priepastné sociálne rozdiely medzi obyvateľstvom.

V ČSFR bol v tomto období zaznamenaný hlavne nárast kriminálnej a majetkovej trestnej činnosti, obchodu s drogami a ľuďmi, prehľbovanie sociálnych rozdielov medzi obyvateľstvom, čo spôsoboval prechod od centrálne riadenej ekonomiky k ekonomike trhovej. S týmto trendom bol spojený hlavne nárast nezamestnanosti. Situácia v rámci vnútorného bezpečnostného prostredia bola významne ovplyvnená udalosťami a faktormi, ktoré spôsobovali značné vnútorné turbulencie v spoločenskom a politickom dianí.

Vývoj bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky ovplyvňovali udalosti, ktoré môžeme rozdeliť na tri základné obdobia²:

- 1. obdobie – porevolučné 1989 – 1993. Bolo začaté zamatovou revolúciou v novembri 1989 – proces, ktorý zahájil zmenu spoločenského zriadenia. Jej cieľom bolo umocniť základné ľudské práva v štáte, eliminovať vládu jednej komunistickej strany, zaistiť slobodu slova a voľný pohyb občanov, eliminovať každý prejav politického násillia. Obdobie bolo charakterizované nefungujúcou štátnou správou, prokuratúrou, políciou a súdnictvom s kontinuitou komunistických zákonov, vrátane komunistických sudcov, čo malo za následok stovky miliárd rozkradeného a navždy strateného majetku štátu. Z hľadiska korupčného prostredia sme zaberali popredné miesto vo svete. Úloha štátu sa obmedzovala len na politickú a ekonomickú oblasť. Rozsiahle prezidentské amnestie destabilizovali bezpečnostné prostredie, výrazne sa rozmohla hospodárska a ekonomická kriminalita, násilná trestná činnosť, podvody, krádeže a pod. Bezpečnostné prostredie ČSFR sa len veľmi pomaly stabilizovalo.
- 2. obdobie 1993 – 2004 - rozdelenie ČSFR na dva samostatné štáty. Vznikom samostatnej, zvrchovanej Slovenskej republiky 1.1.1993 boli konštituované nové or-

²JURČÁK, V., LABUZÍK, M., PAZDZIURKO, M.: Analýza vývoja bezpečnosti v Slovenskej republike. In. *Medzinárodné vzťahy 2009. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Vydavateľstvo Ekonóm. 2010. str. 303-313. ISBN 978-80-225-3025-5.

gány štátnej moci, orgány štátnej správy a územnej samosprávy a logicky sa začalo formovať aj nové bezpečnostné prostredie. Sprievodným javom tohto obdobia je rast nezamestnanosti, pokles životnej úrovne a ďalší nárast rozsiahlej kriminálnej činnosti a organizovaného zločinu, tunelovanie podnikov, únosy občanov, vraždy a pod. Toto obdobie je spojené s poklesom ekonomickej výkonnosti štátu v oblasti priemyslu (ktorý bol zameraný hlavne na zbrojársku výrobu) i poľnohospodárstva a pod tlakom nepriaznivých ekonomických ukazovateľov bola Národná banka Slovenska v júli 1993 nútená pristúpiť k 10 % devalvácii slovenskej koruny voči konvertibilným menám.

- 3. obdobie od roku 2004 - vstup do EÚ a NATO v roku 2004. Slovenská republika ako členský štát musel prispôsobiť svoju legislatívu na národnej úrovni požiadavkám týchto organizácií. Okrem nových bezpečnostných a ekonomických záruk toto členstvo prinieslo so sebou aj nové hrozby, keďže sa vstupom do regionálnych organizácií zviditeľnila Slovenská republika vo svete a priklonila sa na stranu demokratických štátov západnej Európy, USA a Kanady.

2 ZLOČINNOSŤ - KOMPONENT NEGATÍVNEHO VPLYVU NA VNÚTORNÉ BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Informácie týkajúce sa zločinnosti a jej vývoja patria medzi dôležité indikátory stavu bezpečnostnej situácie v každom štáte. Jej štatistické hodnotenie predstavuje relevantný podklad aj pre celkové hodnotenie bezpečnosti tej ktorej krajiny³. S istotou môžeme tvrdiť, že ani jedna spoločnosť, ani jeden štát nie je uchránený od trestnej činnosti, a preto hlavným cieľom politiky v oblasti zločinnosti je jej udržanie v čo najnižších hraniciach. Zločinnosť, alebo kriminalita je chápaná ako sociálny jav. Z tohto pohľadu potom predstavuje vedomé a dobrovoľné spáchanie činu, ktorý je považovaný za spoločensko nebezpečný a ktorý je zakázaný nejakým pravidlom (spravidla zákonom), pričom pravidlá určuje oprávnená autorita⁴ (JANDOUREK, 2011).

Kvantitatívna stránka zločinnosti je najčastejšie vyjadrená ako podiel počtu páchatel'ov alebo počtu trestných činov k počtu trestne zodpovedných obyvateľ'ov na 10 tisíc alebo 100 tisíc obyvateľ'ov.

$$Index_{CP} = \frac{PP \text{ or } PT\check{C}}{PTZO} \times 10.000 \text{ or } 100.000 \quad (1)$$

Kde: PP – je počet páchatel'ov;

PTČ – je celkový počet trestných činov;

PTZO – je počet trestne zodpovedných obyvateľ'ov.

Stav zločinnosti v Slovenskej republike v rokoch 1989 až 2011 podľa indexu CP je uvedený v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Index celkovej kriminality na 100 000 obyvateľ'ov v SR za obdobie rokov 1989 – 2006

rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001

³ Napr.: <http://www.visionofhumanity.org/>

⁴ JANDOUREK, J.: *Sociologie zločinu. Proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál 2011, 176 s. ISBN 978-80-262-0026-0. S. 12

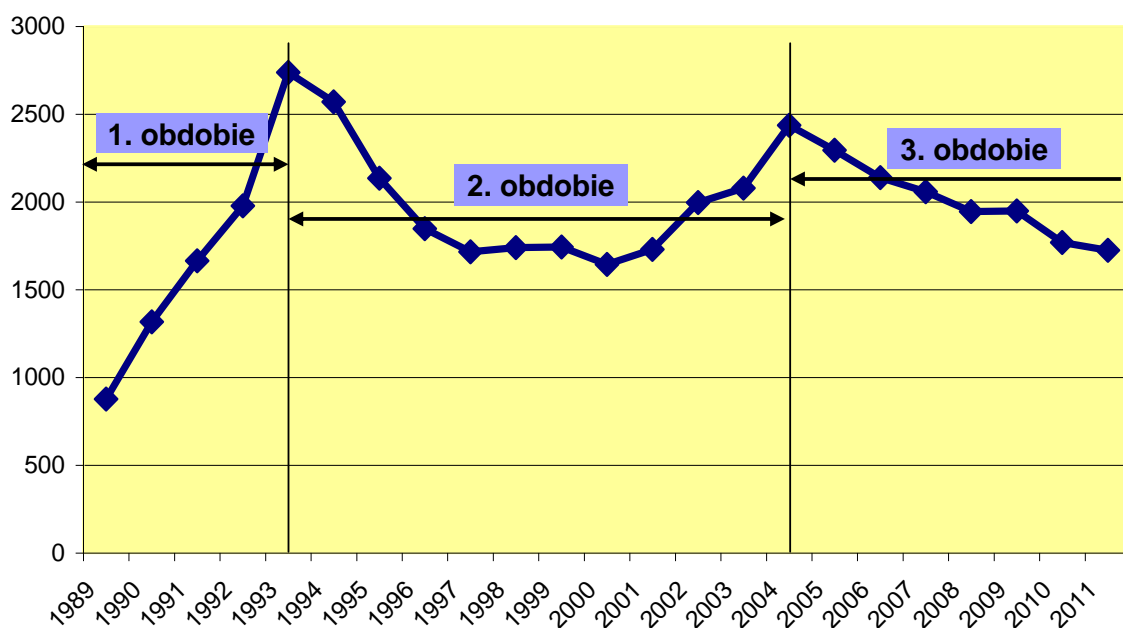
index CK	877	1317	1665	1977	2738	2571	2135	1848	1715	1739	1743	1644	1730

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
index CK	1996	2078	2437	2295	2138	2058	1945	1948	1768	1725

Zdroj: ÚCEP Banská Bystrica

Po „nežnej revolúcii“ v roku 1989, v 1. období vývoja, bol v SR zaznamenaný výrazný nárast všetkých druhov kriminality, pričom celkový počet trestných činov sa zvýšil zo 46 398 v roku 1989, na 146 125 trestných činov evidovaných v roku 1993. V roku 1993 dosiahol počet evidovaných trestných činov maximálnu hodnotu za celé „porevolučné obdobie“, čo bol oproti roku 1989 nárast o viac než 100 000 trestných činov⁵.

V rámci možnosti porovnávania počtu trestných činov s ostatnými krajinami, je tento trend znázornený na grafe 1, kde je zobrazený vývoj zločinnosti v Slovenskej republike podľa indexu CP za sledované obdobie, t. j. roky 1989 až 2011.

Graf 1 Vývoj celkovej zločinnosti podľa indexu CP na Slovensku za obdobie 1989 až 2011
Zdroj: vlastné spracovanie na základe štatistických údajov ŠÚ SR- SLOVSTAT

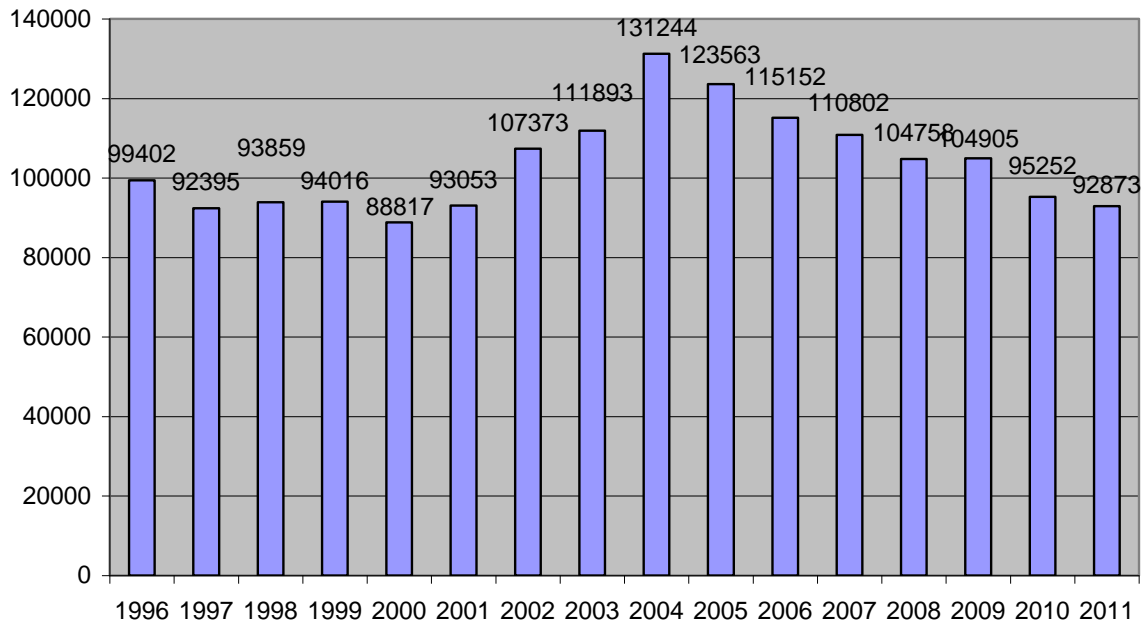
V 2. období, po roku 1993, po rozdelení ČSFR a vzniku SR, došlo k poklesu celkovej kriminality tesne pod hranicu 100 000 trestných činov t. j. roky 1996 až 2001 (Graf 2).

Na začiatku 3. obdobia, v roku 2004, zaznamenávame druhú kulmináciu celkového počtu evidovaných trestných činov, kedy bol index celkovej kriminality (ďalej len „CK“) 2437 trestných činov pripadajúcich na 100 000 obyvateľov SR, celkom

⁵ ÚCEP Banská Bystrica

131 244 evidovaných trestných činov. V roku 2005 index CK dosiahol hodnotu 2292, 123 563 trestných činov a v roku 2006 pripadalo na 100 000 obyvateľov SR 2138 trestných činov, t. j. celkovo 115152 trestných činov (Graf 2).

Všetky tradičné formy kriminality, ako napríklad majetková, hospodárska, mravnostná a násilná, postupne nadobudli v určitom rozsahu organizovanú formu, čím sa znásobil stupeň ich spoločenskej nebezpečnosti.

Graf 2 Vývoj celkovej zločinnosti na Slovensku v rokoch 1996 až 2011

Zdroj: vlastné spracovanie na základe štatistických údajov ŠÚ SR- SLOVSTAT

Znakom, ktorý charakterizuje kriminalitu najhodnovernejšie je jej štruktúra. Práve ona zaznamenala v poslednom desaťročí zmeny, ktoré verejnosť hodnotí ako znepokojivé a ktoré občania vnímajú ako ohrozenie svojich životov, zdravia, majetku, osobnej slobody a ďalších materiálnych a duchovných hodnôt.

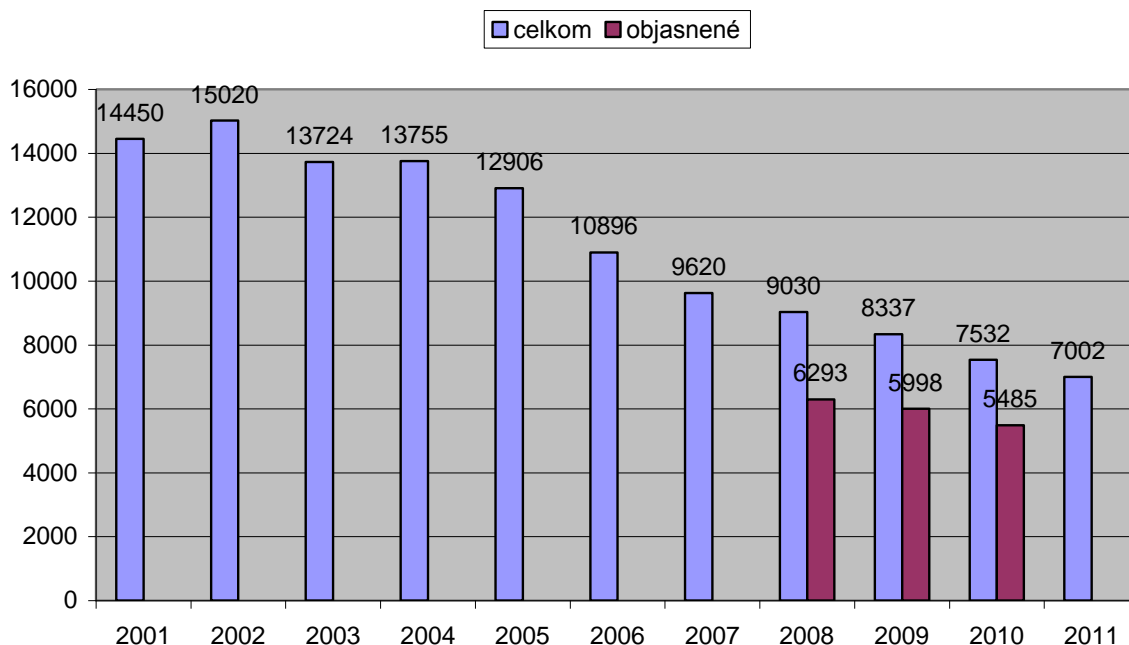
Vývoj násilných trestných činov v rokoch 2004 až 2011 je uvedený na grafe 3. Násilná kriminalita je najzávažnejším druhom trestnej činnosti a v rámci celkovej kriminality jej patrí významné miesto. Pre každú spoločnosť a jej občanov je závažným problémom. Mala by jej byť venovaná zvýšená pozornosť nielen zo strany odborníkov zaoberajúcich sa touto problematikou, ale aj zo strany širokej verejnosti a to najmä z pohľadu jej eliminácie a prevencie. Násilnú kriminalitu predstavujú predovšetkým trestné činy vraždy, lúpeže, násilie na verejnom činiteľovi, úmyselné ublíženie na zdraví, ďalej sú to trestné činy s rasovým motívom a organizovaný zločin⁶.

Nárast akceptácie násilia v spoločnosti podporil aj páchanie násilnej trestnej činnosti. Zaznamenávame faktory, akými sú zvyšujúca sa brutalita a bezohľadnosť páchatel'ov, ktoré sa negatívne prejavujú v pocitoch bezpečia u všetkých občanov. Aj keď vývoj násilnej kriminality bol v počiatku dlhodobu nepriaznivý a kulminoval od roku 1993 až do roku 2002, kedy dosiahol počet 15020 trestných činov, od roku 2002

⁶ ONDICOVÁ, M.: Vývoj kriminality v Slovenskej republike za obdobie rokov 1993–2009. Dostupné na internete: <http://apeiron-wydawnictwo.pl/nr5/4.pdf>

má násilná kriminalita klesajúcu tendenciu a v roku 2011 dosiahla hodnotu 7002 trestných činov, čo predstavuje pokles o 8018 trestných činov.

Objasnenosť násilných trestných činov je priaznivá, ma stúpajúcu tendenciu a za sledované obdobie v rokoch 2008 až 2010 bola objasnenosť 69,6 %, 71,9 % a 72,8 % (graf 3).

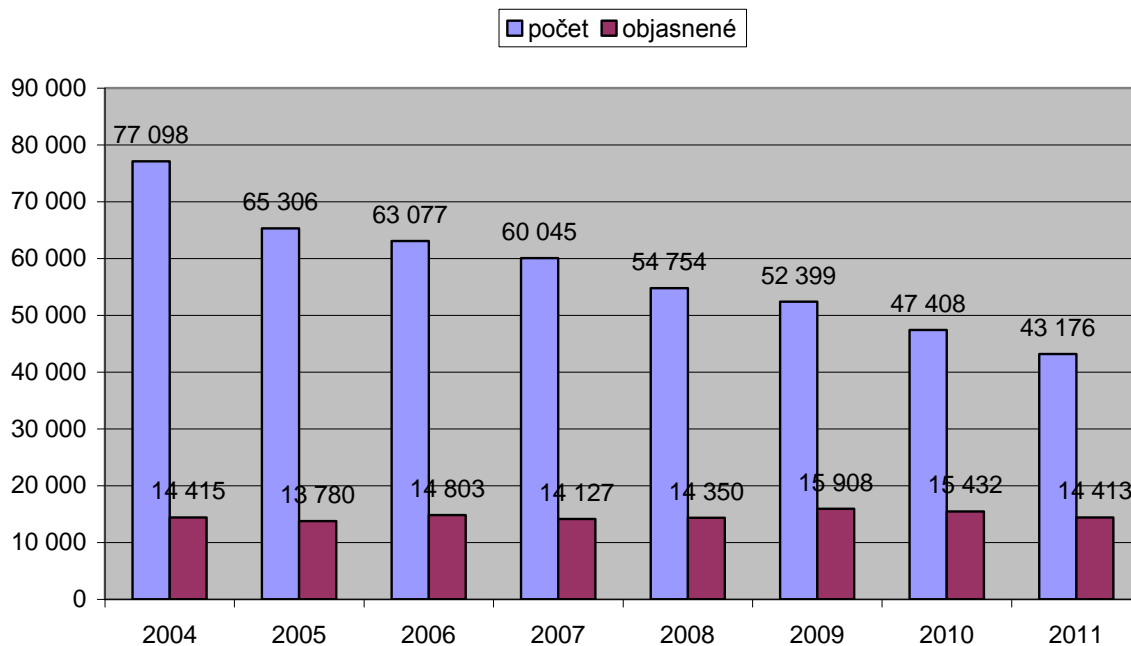
Graf 3 Vývoj násilných trestných činov v rokoch 2004 až 2011

Zdroj: Zdroj: vlastné spracovanie na základe štatistických údajov ŠÚ SR- SLOVSTAT

V súvislosti s prejavmi extrémizmu najčastejšie dochádzalo k spáchaniu trestného činu podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd. Trestné činy, motivované rasovou, národnostnou alebo inou obdobnou neznašanlivosťou majú klesajúcu tendenciu.

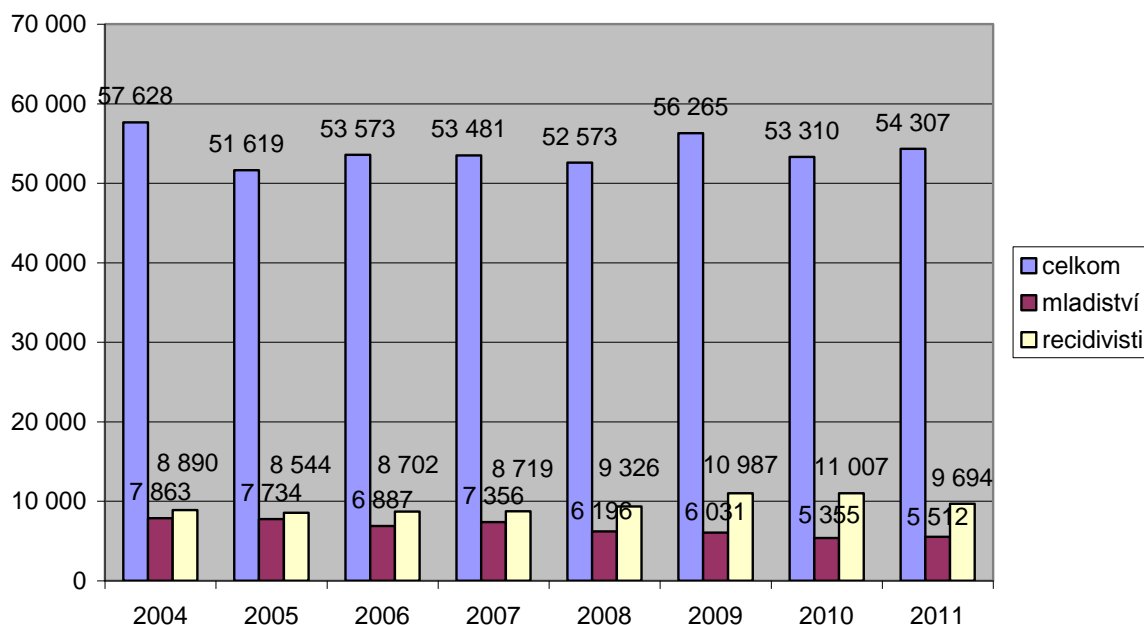
Od roku 1989 masívne stúpol počet majetkových trestných činov (krádeže vlámaním), keď v spomínanom roku dosiahol počet krádeží hodnotu 16 271, v roku 1993 bol evidovaný počet 111 834 krádeží, čo predstavuje takmer sedemnásobný nárast. Rekodifikáciou trestného zákona v roku 1993 bol zaznamenaný pokles počtu krádeží. Najmarkantnejšou majetkovou trestnou činnosťou sú krádeže motorových vozidiel, s ktorou je následne spätá ďalšia trestná činnosť ako sú legalizácia príjmu, ekonomická a drogová trestná činnosť. Začlenenie SR do Schengenského priestoru a s tým súvisiace zrušenie medzištátnych hraničných kontrol viedlo k rozmachu cezhraničnej majetkovej trestnej činnosti. Vývoj majetkovej trestnej činnosti v Slovenskej republike za obdobie rokov 2004 až 2011 je uvedený v grafe 4. Objasnenosť tohto druhu trestnej činnosti bola spočiatku nízka a v roku 2011 predstavovala iba 33,4 % (v roku 2004 len 18,7 %) ⁷.

⁷ Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk>

Graf 4 Vývoj majetkovej trestnej činnosti v SR za obdobie rokov 2000 až 2011
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe štatistických údajov ŠÚ SR- SLOVSTAT

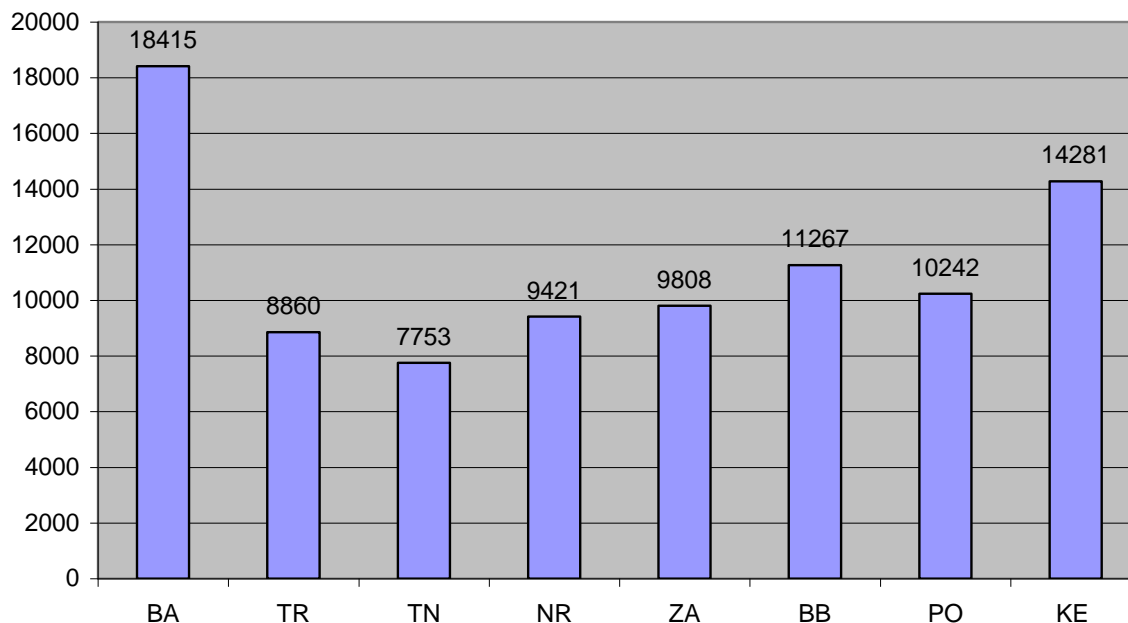
Vývoj počtu páchatel'ov, ktorí spáchali trestnú činnosť za roky 2004 až 2011 je uvedený v grafe 5. Počet mladistvých, ktorí spáchali trestný čin sa za uvedené roky pohyboval v rozmedzí 10 až 15 % z celkového počtu páchatel'ov. Najvyššiu úroveň dosiahol v roku 2005 a to 14,9 %, najnižšiu v roku 2010, 10,04 %.

Graf 5 Vývoj počtu páchatel'ov trestnej činnosti vo vzťahu k mladistvým a recidivistom za roky 2004 až 2011

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe štatistických údajov ŠÚSR- SLOVSTAT

Za najbezpečnejšie miesto v Slovenskej republike podľa štatistík ŠÚSR je za uplynulý rok považovaný Trenčiansky kraj, 7 753 trestných činov, naopak za najnebezpečnejší je považovaný Bratislavský kraj, 18 415 trestných činov. Počet trestných činov v jednotlivých krajoch v roku 2011 a 2012 je uvedený na grafe 6.

Graf 6 Počet trestných činov v krajoch SR v roku 2012

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe štatistických údajov ŠÚ SR- SLOVSTAT

Zaujímavým faktom čo sa týka zločinnosti v jednotlivých krajoch je, že z celkovo šiestich kategórií trestnej činnosti a to: vraždy, lúpeže, znásilnenia, pohlavné zneužívanie, krádeže áut a drogová kriminalita má päť klesajúcu tendenciu oproti roku 2011 a iba počet lúpeží sa oproti roku 2011 zvýšil z celkového počtu 851 v roku 2011 na 974 v roku 2012.

ZÁVER

Slovenská republika patrí svojou rozlohou, počtom obyvateľov a ekonomických potenciálom medzi menšie európske štáty s nedostatkom niektorých zdrojov energií a surovín, no napriek tomu má bohaté kultúrne tradície, zodpovedajúcu úroveň vzdelanosti svojich občanov ako aj kvalifikovanú pracovnú silu, čo zvyšuje jej možnosť podieľať sa na všestrannom rozvoji regiónu. Situáciu v oblasti ochrany verejného poriadku, bezpečnosti osôb a majetku doposiaľ možno považovať za stabilizovanú a aj z hľadiska budúceho vývoja možno predpokladať jej stabilizáciu. Súčasné hrozby akými sú terorizmus, hrozby v environmentálnej oblasti, čoraz častejšia nelegálna imigrácia obyvateľstva do SR ako cieľovej stanice, rómska otázka nedosahujú také rozmery, že by sme ich mohli považovať za neriešiteľné.

Bezpečnosť sa stala súčasťou každodenného života, ktorú si mnohokrát nestíhame v modernej hektickej dobe uvedomovať. Ak sa však pozrieme bližšie na ktorýkoľvek všedný deň, nevyhneme sa stretnutiu so slovami vojna, prírodná katastrofa,

hospodárska alebo energetická kríza, regionálny konflikt, terorizmus, kriminalita, extrémizmus a iné. Všetky tieto pojmy sú úzko previazané s bezpečnosťou nás všetkých, pretože ktorýkoľvek z nich nás môže svojou aktivitou ohroziť na zdraví, živote či ohroziť náš majetok.

LITERATURA

- [1] JURČÁK, V., LABUZÍK, M., PAZDZIURKO, M.: Analýza vývoja bezpečnosti v Slovenskej republike. In. *Medzinárodné vzťahy 2009. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Vydavateľstvo Ekonóm. 2010. str. 303-313. ISBN 978-80-225-3025-5.
- [2] LABUZÍK, M.: Extrémizmus na športoviskách – divácke násilie a jeho prejavy na Slovensku. In. *Nieuchronna polisemia, potencjalna synergia. Medzinarodowe, narodowe i lokalne aspekty bezpieczenstwa w Polsce i Slowacji*. Stowarzyszenie „Nauka Edukacja Rozwój“, Ostrowiec Św., 2012. ISBN 978-83-89466-46-4. Str. 244-260.
- [3] LAMOŠOVÁ, Z.: Reč čísel v evidovanej zločinnosti (1). In: Verejná správa. 2005, č. 18. str. 12-13.
- [4] LAMOŠOVÁ, Z.: Zločinnosť nadobúda nové podoby (2). In: Verejná správa. 2005, č. 19. str. 12-13.
- [5] ONDICOVÁ, M.: Vývoj kriminality v Slovenskej republike za obdobie rokov 1993–2009. Dostupné na internete: <http://apeiron-wydawnictwo.pl/nr5/4.pdf>
- [6] Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky. Ministerstvo vnútra SR. 2010. Dostupné na <http://www.minv.sk/?civilna-ochrana&subor=51279> .
- [7] Správa o stave extrémizmu v Slovenskej republike za rok 2008; 2008. Dostupné na: <http://www.minv.sk> .
- [8] Štatistický úrad Slovenskej republiky. Dostupné na internete: www.statistics.sk

Článok recenzovali dvaja nezávislí recenzenti.

